

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2018»
XIII Халықаралық ғылыми конференциясы

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

XIII Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2018»

The XIII International Scientific Conference
for Students and Young Scientists
«SCIENCE AND EDUCATION - 2018»

12th April 2018, Astana

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2018»
атты XIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2018»**

**PROCEEDINGS
of the XIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2018»**

2018 жыл 12 сәуір

Астана

УДК 378

ББК 74.58

Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2018» атты студенттер мен жас ғалымдардың XIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2018» = The XIII International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2018». – Астана: <http://www.enu.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2018. – 7513 стр. (қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-997-6

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 378

ББК 74.58

ISBN 978-9965-31-997-6

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2018

М.: РИПОЛ классик, 2004. – Т.1. – С. 5.

3. Чилкот Р.Х. Теория сравнительной политологии. – М.: Прогресс, 2003. – С. 185.

5. Назарбаев Н.А. Эра независимости: Астана, 2017. – С. 367

ӘОЖ 327

С5+1 ФОРМАТЫНЫҢ БОЛАШАҒЫ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАННЫҢ РОЛІ

Қадырсызова Алтынай Алмасқызы

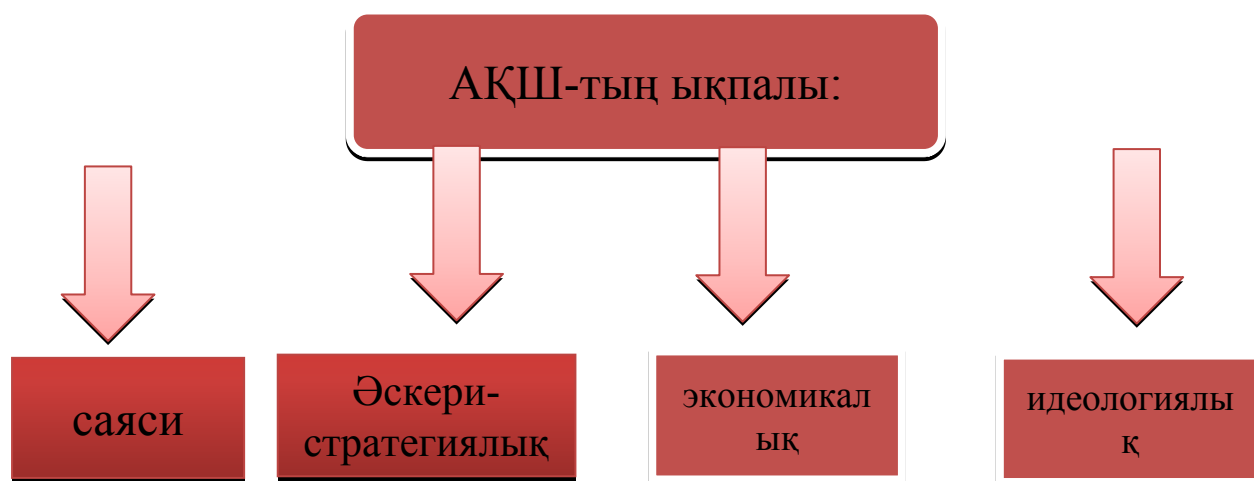
akadirsizova@inbox.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Халықаралық қатынастар факультетінің

3-ші курс студенті, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі - Г.М.Джумадилова

Қазіргі заманғы Орталық Азияның саяси үдерісіндегі ерекшелік, аймақ- саяси тұрақсыз және экономикалық көрсеткіштері төмен болса да, Орталық Азияның геосаяси орналасуы, стратегиялық маңызды ресурстарды басқаруға өз кезегінде мүмкіндік беруі сыртқы ойыншылардың назарын аударуында. Орталық Азиядағы басты бәсекелестердің бірі Америка Құрама Штаттары болып табылады. АҚШ-тың геосаясаты мен геостратегиясы шын мәнінде ғаламдық сипатқа ие, ол іс жүзінде барлық өңірлерге және әлемнің кез келген мемлекетіне әсер етеді.

аспектілерді қамтитын көпфакторлық және көп деңгейлі. Тәуелсіздік алған сәттен

бастап Орталық Азия елдеріндегі американдық ықпал осы салалардың барлығында көрініс табууда. Орталық Азия елдеріндегі АҚШ геостратегиясы вакуумда жүзеге асырылмайды: ол басқа әлемдік күштермен қақтығысады (Ресей, Қытай, Еуропалық Одақ, Иран және басқа да ислам мемлекеттерімен). Сонымен бірге, АҚШ-тың осы аймақтағы саясаты Вашингтонның осы державалармен қарым-қатынасына тәуелді. Жалпы алғанда, Орталық Азиядағы Американың саясаты Орталық Азия, Каспий және Кавказ өңірлерінен басқа Ресей, Ауғанстан, Таяу Шығыс, Оңтүстік Азия және Қытайға әсер ететін Құрама Штаттардың жалпы, еуразиялық стратегиясының бөлігі болып табылады. Өз кезегінде, АҚШ-тың еуразиялық стратегиясы Вашингтонның жаһандық стратегиясының бөлігі. Ол АҚШ-тың әскери-стратегиялық артықшылығын біріктіріп, геосаяси әсерін (Еуразияда да) кеңейтіп, әлеуетті қарсыластарын (Қытай, Еуропалық Одақ, Ресей) ұстап, әлемдік экономикаға және қаржылық жүйеге Ақ үйдің үстемдігін сақтауға бағытталған. Орталық Азия-АҚШ-тың осы жаһандық стратегиясының маңызды, бірақ жалғыз элементі емес. Алайда, Орталық Азия мемлекеттері АҚШ-тың еуразиялық геосаясаты мен Еуразияға бақылау жасау саясатындағы маңыздылығын ескере отырып, болашақта Вашингтон үшін аймақтың рөлі мен маңызы арта түсуде.

Вашингтонның Орталық Азияға назары Кеңес Одағы тарағаннан кейін бірден өсті. Құрама Штаттар Орталық Азияның жаңа елдерінің тәуелсіздігін ғана танып қана қоймай, өңірдің бай жер қойнауына қызығушылық танытты, сонымен бірге осы елдерді демократиялық және либералды ретінде көргісі келді. 1992 жылы АҚШ конгресі еркіндікті қолдау туралы заңды кездейсоқ емес қабылдаған болатын.

Сурет-1. АҚШ-тың Орталық Азиядағы аймақтық сыртқы саясатымына стратегиялық концепциялар арқылы жасалынды:

- Үлкен Орталық Азия (ВСА)

2005 жылы Буш әкімшілігі ұсынған Үлкен Орталық Азия (ВСА) жобасымен қарым-қатынас кезеңі аяқталған болатын. Осы тұжырымдаманың авторы Фредерик Старр Орталық Азияның аумағын кеңейтіп, Ауғанстанды қосты¹. Оның идеясына сәйкес, Үлкен Орталық Азия тұжырымдамасы жалпы демократияны дамыту жоспарымен біріктірілген

жобалармен бірге жүруі керек болды. Орталық Азияның демократиялық елдері мұсылман халқы бар басқа мемлекеттерге үлгі болуға тиіс болды. Тәжірибе сәтсіз аяқталды. Орталық Азия елдерінің көшбасшылары аймақты кеңейту туралы идеяны қолдамай, тұрақты соғыс жүріп жатқан Ауғанстанмен бір тізімде болуды қаламады.

Бүгінгі күні Орталық Азияда үш жаңа геосаяси жоба

Американдық жоба:
«Жаңа Жібек жолы»

Ресейлік жоба
«Еуразиялық Одақ»(2011ж)

Қытай жобасы
«Жібек жолындағы экономикалық

Қазақстан барлық үш жобаға қатысады, бірақ оған қатысуы түрлі деңгейлерге және мақсаттарға ие.

Сурет – 2 ⁽²⁾

Келесі жолы Вашингтон басқа жағынан кіруге тырысты: Американдық геостратегерлер Солтүстік Дистрибьюторлық желіні (NDN) қайта пішімдеуді ұсынды - Пентагон Ауғанстанға жүк тасымалдайтын маршруттар жүйесі, Жаңа Жібек жолы жобасы деп атады. Американдық стильдегі Жібек жолы Оңтүстік-Шығыс Азия порттарының инфрақұрылымдық жобаларын (CASA-1000, TAPI газ құбыры)³ және Ауғанстан арқылы темір жол желісін салуды білдіреді. Лаңкестермен күресте Кабулдың (Ауғанстандағы НХП жобасы - негізгі транзиттік

пункт) әлсіздігі және Пәкістандағы қауіпті жағдай теміржол құрылысына кедергі келтірді.

Осы жоспардың мәні –

1) стратегиялық және әскери-геосаяси Орталық Азия мен Ауғанстанстанды байлау болып табылады, содан кейін америка стратегиялық жоспарларына сәйкес, Батыс бақылайтын «Үлкен Таяу Шығыс», «Үлкен Орталық Азияға» айналдыру.

2) Орталық Азияда Ресей, Қытай және Иран - басқа да ірі державалардың ықпалын тоқтату.

3) Ауғанстанды Пәкістан мен Иран мемлекеттерінің ықпалынан шығарып, неғұрлым тұрақты Орталық Азияға байланыстыру.

БҰҰ Бас Ассамблеясының 70-ші сессиясында АҚШ Мемлекеттік хатшысы Джон Керри Орталық Азиядағы бес елдің сыртқы істер министрлерімен кездесіп және «С5 + 1» көп жақты диалогының форматын ұсынды. Сириялық және украиналық қақтығыстар басталғаннан кейін, Вашингтон мен Мәскеудің санкцияларының қарсыласуы және Қытайдың аймаққа шығуына байланысты Вашингтон біздің аймаққа қатысты сыртқы саясатты қайта құру туралы шешім қабылдады. «Орталық Азия тікелей немесе жанама осы оқиғаларға байланысты, бұл өз кезегінде АҚШ-тың мүдделері саласында», - дейді профессор ҚазҰУ. әл-Фараби, Американдық және демократиялық зерттеулердің ресурстық орталығының директоры Фатима Кукеева⁴. С5 + 1 форматы Орталық Азиядағы аймақтық ынтымақтастық бойынша соңғы тәжірибелердің бірі. Орталық Азия елдерімен қарым-қатынастар Қазақстанның сыртқы саясатының басты векторы бірі болып табылатындықтан, Астанаға бұл форматты қолдау ғана емес, сонымен бірге аймақтық саясатты үйлестірудің нақты жұмыс істеу механизмі бар неғұрлым дамыған өңірлік құрылым құру үшін оны ілгері жылжыту маңызды. 2015 жылдың қарашасында Самарқандта Керри Орталық Азиядағы әріптестерімен тағы да кездесіп «С5 + 1» туралы декларация қабылдап⁴, С5 + 1 форматын ішкі аймақтық ынтымақтастықты кеңейту мақсатында - экономика, қауіпсіздік, қоршаған орта бағыттарын атап көрсетті.

Содан кейін министрлер екінші рет 2016 жылдың тамыз айында Вашингтонда кездесіп, аталған бағыттар бойынша бес бірлескен жобаны жүзеге асыру туралы уағдаласты. Бұл жобалар сыртқы саясатты жоғары деңгейге көтеру, мемлекеттік емес субъектілердің делдал ретінде қатысуына сүйенеді. Осы жобаларды іске асыру үшін Вашингтонның ұсынылған бюджеті 15 миллион долларды құрады. Бұрын бұл өңірде аймақтандыру саясатын дамыту үшін Орталық Азияның өз мемлекеттері және сыртқы акторлар әрекет жасаған. Шын мәнінде аймақтық деп атауға болатын соңғы платформа Орталық Азия ынтымақтастық ұйымының шеңберінде әрекет етті. Кейін, бұл клуб шеңберіне Ресей қосылып, 2006 жылы Еуразиялық экономикалық қоғамдастыққа қосылу себебінен, көп ұзамай жұмысын тоқтатты. Бұл Орталық Азияның аймақтық саясатына басқа державалардың делдал ретінде араласуының нәтижесі бірінші және сабақ алатын тәжірибе болды.

С5 + 1 - Керриге сәйкес, нақты проблемаларға бағытталған жаңа аймақтық тәсілдің іске асуы. Олардың ішінде келесі жобалар кіреді:

Бірінші жоба терроризмге қарсы күрес жөніндегі жаһандық форум шеңберінде Орталық Азиядан және одан тыс жерлерде үкіметтер мен сарапшыларды тартатын террористік ұйымдарда шетелдік жұмысқа қабылдау және радикализация мен зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі басқа да шараларды талқылау үшін өңірлік платформа құру болып табылады.

Екінші жоба - аймақтық бизнестің іскерлік бәсекеге қабілеттілігін арттыру (Central Asia Business Competitiveness (CABC)). Аймақтың компанияларына жаңа нарықтарға кіруге жәрдемдесуі тиіс. Бастапқы кезге күшті экспорттық әлеуеті бар бау-бақша субөңірлері таңдалды. Жоба бәсекеге қабілеттілігі мен қатысуын арттыру үшін компаниялармен жұмыс істейтін болады. Сонымен қатар, жоба кәсіпорындарға азық-түлік өндірісін өңдеуді және қаптауды жақсарту үшін капитал мен технологияларды тартуға көмектеседі.

Үшінші жоба - Орталық Азиядағы шекара арқылы тауарларды өткізу құнын және

уақытын қысқарту, сондай-ақ бүкіл өңірдегі көлік және логистика қызметтерінің сапасын арттыруға бағытталған көлік дәлізін дамыту. Жоба аймақтағы негізгі дәліздер бойынша сауданың тарифтік емес кедергілерін анықтау және азайту үшін кәсіпорындармен, сауда органдарымен және үкіметтермен жұмыс жасайды. Бұдан басқа, жоба көліктік-логистикалық фирмалармен бәсекеге қабілеттілігін жоғарылату және тиімсіздікті азайту үшін жұмыс жасайды. Сонымен қатар, жоба байланыстарды кеңейтуге компанияларға бенчмаркинг бәсекеге қабілеттілігі ақпараттық, маршрут жоспарлау, әуе көлігінде оқиғалар, рефрижераторлық көлік дамыту, жүк шоғырландыру әдістері, логистикалық орталық басқару тақырыптар бойынша оқыту жүргізіледі.

Төртінші жоба - «Болашақтың күші» - Орталық Азиядағы жаңартылатын энергия көздерін пайдалануды кеңейтуге көмектеседі. Жоба Орталық Азиядағы жаңартылатын энергетика секторын дамыту үшін Құрама Штаттары халықаралық озық тәжірибелерге техникалық көмек көрсетеді. Америка Құрама Штаттары энергетикалық, бәсекеге қабілетті сатып алу, желілерді интеграциялау, интеллектуалды ынталандыру, жаңартылатын энергетикалық аймақтар және инновациялық қаржыландыру саласындағы стратегиялық жоспарлау бойынша тренингтер өткізеді және техникалық көмек көрсетеді.

Бесінші жоба - климаттың өзгеруінің салдарын жұмсарту бойынша ұлттық және аймақтық бейімделу бастамаларын қолдау.

«C5 + 1» шеңберіндегі кездесулер форматы Орталық Азиядағы өңірлік ынтымақтастыққа АҚШ-тың нақты көмек көрсету үлгісі болып табылады. Оны тіпті болашақта жаңа мазмұнмен кеңейте алатын пилоттық жоба деп атауға болады. Сондықтан біз, әрине, АҚШ-тың делдал рөлін атқаруға және өңірлік диалогты ынталандыруға деген ұмтылысын қолдауымыз керек»- деді қазіргі заманғы геосаясат пен Орталық Азиядағы аймақтық интеграцияға мамандандырылған өзбек саясаттанушы Фарход Толипов.

Жетекші аймақтық сарапшы Эндрю Харреллдің айтуынша, «аймақтық ынтымақтастық ресми институттарды құруға жол ашады, бірақ көбінесе нақты негіздерде: белгілі бір ережелерді қарастыратын жие кездесулер форматында» жүзеге асырылуы мүмкін дейді.

SWOT-анализ

«C5+1» форматының перспективалары

<p>Оң жақтары:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Аймақтың экономикалық интеграциясы; -Инвестициялардың тартылуы; -Энергетика секторының дамуы; -Экологиялық жобалар; -Қауіпсіздік мәселесінің алға тартылуы; 	<p>Сол жақтары:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Үш державаның түйісуі; -Қатысушы мемлекеттерінің шектелуі; - Аймақта бәсекелестіктің дамуы;
<p>Мүмкіншіліктері:</p> <ul style="list-style-type: none"> Қазақстандық компаниялардың нарыққа шыға алуы; -Логистикалық мәселелердің шешілуі; -Энергетикалық-су консорциум құрылуы; Су-ресурстар мәселесінің шешілуі; 	<p>Қауіптері:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Қытай мен Ресей, АҚШ арасында бәсекелестіктің тууы; -Қытайдың Орталық Азияда агрессивтік саясатының жүргізуі; -Ресейдің Тәжікстан аумағында әскери контингентінің күшейтуі; -Ауғанстанның активизациясы; Қытайдың инвестициялық жобаларының жұмыс істеуін тоқтатуы;

C5 + 1 пішімі шын мәнінде өңірлік ынтымақтастық құрылымы болып табылады, бірақ ол әлі күнге дейін қалыптасуда. Дегенмен, дәл сол себепті C5 + 1 дамып келе жатқандықтан және оның құрылымы қазіргі кезде еркін де, форманың институционалдық негізі қосымша

саяси механизмдерді енгізу үшін жеткілікті икемді. Соңында, C5 + 1 диалогы кездейсоқ «формат» деп аталмайды, бұл оның біркелкі емес (қазіргі кезде) және икемді сипатын білдіреді. Бұл пікірді АҚШ Мемлекеттік департаменті бөліседі, болашақта C5 + 1 жалпы мәселелерді шешу үшін бірлесе әрекет ететін платформа болады деп күтеді.

Сонымен қатар "C5 + 1" форматы Астана өзінің аймақтық бағдарламасын ілгерілету үшін бірегей мүмкіндік ұсынады. Орталық Азия мемлекеттерімен қарым қатынас 2014-2020 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының сыртқы саясатында ең басты міндеттерінің бірі болып табылады. Сондықтан да, кез келген аймақтың дамуы мен қауіпсіздік мәселесі насихатталатын болса, онда ол ұлттық мүддеге жауап береді. Осылайша, осы кезеңде Қазақстан үшін C5 + 1 операциялық аспектісін жақсарту үшін серпін бермеу және бастамаларды жалғастыру маңызды, өйткені бұл шаралар форматтың масштабы мен тереңдігін одан әрі кеңейтуге кепілдік береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/proekt-ssha-bolshaya-yuzhnaya-aziya-interesy-stran-tsentralnoy-azii-i-klyuchevyh-neregionalnyh-aktorov>
2. <https://vector-eurasia.org/internal/project-analyst/8/>
3. <http://expertonline.kz/a15343/>
4. <http://expertonline.kz/a15343/>
5. <https://cyberleninka.ru/article/n/proekt-ssha-bolshaya-yuzhnaya-aziya-interesy-stran-tsentralnoy-azii-i-klyuchevyh-neregionalnyh-aktorov>

ӘОЖ 339.98

ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ ҚАҚТЫҒЫСТАР МӘСЕЛЕСІ

Қадырсызова Алтынай Алмасқызы

akadirsizova@inbox.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Халықаралық қатынастар факультетінің
3-ші курс студенті, Астана, Қазақстан

Джумадилова Гаухар Мухаметрахимовна

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Халықаралық қатынастар факультетінің
аға оқытушы,
Астана, Қазақстан

Мұнай дәуірінің келуімен, бұл көмірсутегі ресурс- экономикалық дамуда және халықаралық қатынастарда күннен күнге маңызды рөл атқаруда. «Қара алтынның» кен орындарын иелену үшін күрес, оның экспорттық маршруттар мен баға процесін бақылау әлемдік геосаясаттың қозғаушы күштерінің бірі болды. XX ғасырдағы: Эфиопия-Сомали, Вьетнам-Қытай, Йемен-Сауд Арабиясы арасындағы қақтығыстар, ең қанды Иран-Ирак соғысы осыған дәлел болады.

Сонымен қатар, елдерге мұнай жеткізуді блоктау, әлемдік бағаларды өзгерту, саяси қысымның күшті құралдарына айналды. Мысалы, 1941 жылдың желтоқсанында АҚШ-тың әскери-теңіз флотының Перл Харбор Тынық мұхиты теңіз базасында Жапонияның шабуылы туралы мәлім. Бұл Екінші дүниежүзілік соғысқа АҚШ-тың кіруіне әкелді. Әрине, соққының негізгі себебі - Жапонияның индонезиялық мұнайға кіруін тоқтату үшін АҚШ-тың мұнай эмбаргосын енгізу екенін бәрі білмейді. КСРО-ның құлдырауы да, негізінен, мұнай бағасының күрт төмендеуінен болды. Мұнай факторы Араб әлеміне тікелей қатысты, әсіресе мемлекеттердің ЖӨ-де мұнай 2/3 бөлігін құрайды. Мұнда Солтүстік Африканың кейбір елдерін қоспағанда, Парсы шығанағы аймағы туралы айтылады. Яғни мұнай бірнеше онжылдықтар ішінде шөлді жерлердегі аймақтарды халықаралық аренаға күшті ойыншылар ретінде шығарды. Оған мысал ретінде Осман империясын айтсақ болады. Екінші жағынан,